

600 ANYS CONVIVINT

1. JUSTIFICACIÓ I MARC TEÒRIC

La necessitat d'abordar la cultura gitana a les aules parteix del principi d'acomodació (Zapata, 2004) segons el qual s'ha de tendir a una mútua adaptació, de forma bidireccional, entre les institucions (en aquest cas, l'escolar) i els/les que hi estem immersos.

El poc reconeixement de la cultura gitana en el currículum educatiu en general, i en els llibres de text en particular, és un fet. Tot i portar 600 anys al nostre país i ser constructors actius de la nostra història i identitat, la importància i les aparicions del Poble Gitano als recursos educatius de les nostres aules brillen per la seva absència.¹

Entre altres conseqüències, entreteixides de forma complexa, aquest distanciament genera unes barreres entre les institucions educatives i l'alumnat gitano i les seves famílies, donat que la comunitat gitana no es sent representada a la institució escolar.

Aquest baix sentiment de pertinença a la institució educativa és un dels motius que explica les altes taxes de fracàs escolar i l'exclusió educativa de la comunitat gitana,² tot i que les causes d'aquest fracàs i exclusió són més complexes i amplies.³ L'absentisme escolar i l'abandonament se'ns presenten com dues problemàtiques escolars de primer ordre, davant les quals es necessiten accions integrals i coordinades.

Amb l'objectiu de fer front a aquesta font d'exclusió social i potenciar l'èxit escolar d'aquest col·lectiu, a Catalunya s'han elaborat diverses lleis que

---

¹ La tendència assimilacionista del sistema educatiu no ha permès incloure als currículums oficials les aportacions culturals gitanes; fet que es manifesta als llibres de text i altres recursos educatius. Tot i els anys de convivència segueix sent una cultura desconeguda (Generalitat de Catalunya, 2011).

² Mentre que, el 2010, un de cada quatre catalans entre 16 i 29 anys (26,8%) tenia una titulació superior i la majoria (61,7%) havia acabat l'Educació Secundària, entre la població gitana un 70% acabava la seva trajectòria formativa a la primària, un 29% a la secundària i només un 1% obtenia el Graduat superior (Sánchez et al., 2010). Dades similars s'obtenen si ens centrem a la resta de l'estat, on només el 30% de l'alumnat gitano obté el graduat d'educació secundària, quan el 60% de l'alumnat no gitano supera amb èxit aquesta etapa (Ministeri de Sanitat. Serveis Socials i Igualtat, 2016).

³ La segregació sistemàtica de l'alumnat gitano a aules de baix rendiment, les adaptacions curriculars basades en un currículum de mínims, els estereotips i prejudicis sobre l'alumnat gitano i les seves famílies, així com nombroses pràctiques educatives basades en ocurrències i no en les recomanacions de la comunitat científica, són les principals causes de l'exclusió educativa del Poble Gitano, tal i com demostren els organismes i la comunitat científica internacional des de fa dècades (Agència Europea de Drets Fonamentals, 2012; Comissió Europea, 2011; Flecha, 2015; Macías-Aranda, 2017; Santiago & Maya, 2012; Vargas & Gómez, 2003).

avancen en aquest sentit: l'Estatut d'Autonomia (article 42.7⁴); la Llei 12/2009, del 10 de juliol, d'Educació; la Llei 14/2010 dels drets i oportunitats en la infància i l'adolescència; el Pla per la Llengua i la Cohesió Social i el Pla Integral del Poble Gitano de la Generalitat de Catalunya. Aquest últim té com un dels seus objectius principals donar a conèixer a tota la població de Catalunya la cultura gitana, diversa i transnacional, com a integrant i membre de la cultura catalana. S'argumenta que persisteixen estereotips i prejudicis socials motivats pel desconeixement que acaben generant exclusió social.

A més, marquen com a línia estratègica educativa promoure els valors de la cultura gitana dins el currículum escolar i en el projecte educatiu de centre, des d'un vessant positiu, que eviti les teories del dèficit i, en conseqüència, la reproducció social.

La necessitat d'un apropament a la institució s'ha intentat resoldre des de diferents vies, però, arribats en aquest punt, cal dotar-los d'un nou enfocament i deixar d'invisibilitzar-los. Així doncs, aquestes unitats didàctiques suposen la inclusió de la cultura gitana als continguts curriculars, per tal de ser una nova i eficaç estratègia educativa que generi dinàmiques afavoridores de la cohesió social i el reconeixement mutu entre la comunitat gitana i la resta de la societat catalana.

2. 600 ANYS CONVIVINT

Aquesta programació parla de la voluntat de celebrar els 600 anys de la presència documentada dels primers gitanos i gitanes a Catalunya i de la necessitat de la incorporació de la cultura gitana als continguts escolars. Així mateix, aquest conjunt d'unitats didàctiques tenen també la voluntat de trencar els prejudicis i estereotips que encara avui persegueixen al Poble Gitano, i denunciar un tracte que no ha estat just cap aquesta comunitat al llarg de la història.

En aquest marc, es pretén abordar diferents elements culturals d'aquest col·lectiu per fer visible el Poble Gitano dins l'escola. Es presenta, doncs, en forma de guia didàctica, una proposta transversal per desenvolupar al llarg dels tres cicles de l'educació primària.

---

⁴ Els poders públics «han de garantir el reconeixement de la cultura del Poble Gitano com a salvaguarda de la realitat històrica d'aquest poble» (p. 38).

3. OBJECTIUS

a) Objectius generals

- Difondre i celebrar el 600 aniversari de la presència documentada dels primers gitans i gitanes a Catalunya;
- reconèixer les aportacions culturals del Poble Gitano a la cultura catalana;
- visibilitzar la cultura gitana en els continguts acadèmics dels centres escolars d'educació primària.

b) Objectius específics

- Desenvolupar activitats relacionades amb el Poble Gitano des de les diferents matèries curriculars;
- aconseguir un reconeixement de la cultura gitana des de la institució escolar;
- crear recursos i materials per aconseguir una aplicació motivadora i coherent amb el currículum general.

c) Estructura de la programació

El desenvolupament d'aquesta programació s'estructura en tres blocs temàtics, un per a cada cicle de l'educació primària.

EIXOS	UNITATS DIDÀCTIQUES
La tradició oral: els contes com a transmissors de la cultura gitana (Cicle Inicial)	UD1. El valor de la família per al Poble Gitano
	UD2. El valor de la gent gran per al Poble Gitano
	UD3. El valor de la solidaritat per al Poble Gitano
Trets culturals del Poble Gitano (Cicle Mitjà)	UD4. El llarg camí del Poble Gitano
	UD5. Transnacionalitat: la dispersió geogràfica del Poble Gitano
	UD6. Enriquiment cultural I: La llengua
	UD7. Enriquiment cultural II: La

	música
	UD8. Gitanes i gitanos destacats
	UD9. Què és ser gitana o gitano?
	UD10. Una identitat múltiple
	UD11. Els drets humans jutgen la història
Trencant estereotips (Cicle Superior)	UD12. El Poble Gitano als mitjans de comunicació
	UD13. Escrivint el futur del Poble Gitano

Aquesta estructura està pensada per aprofundir progressivament en els aspectes culturals, socials i històrics del Poble Gitano, és a dir, es preveu una linealitat en la seva aplicació. Tot i que en una primera etapa els nens i nenes que estiguin a Cicle Superior no podran realitzar l'aproximació dels dos primers eixos, seria interessant que, a la llarga, tot l'alumnat acabi realitzant tots els blocs.

4. ESTRUCTURA DELS MATERIALS DIDÀCTICS

Cada una de les Unitats Didàctiques (UD) proposades presenta una estructura unificada.

A continuació es concreten els apartats que hi apareixen:

- a) **Títol i justificació de la unitat:** Es presenta la unitat i es contextualitza, donant elements que argumenten la seva idoneïtat.
- b) **Cicle i durada:** En aquest punt es concreten les hores i les sessions previstes per poder realitzar les activitats proposades, així com el cicle pel qual es consideren adients.
- c) **Competències bàsiques, àrea principal i altres àrees o àmbits que es treballen:** Tal com indica el títol de l'apartat, per una banda es fa esment de les àrees implicades. Cal dir que, a cada unitat, es treballa més d'una àrea, ja que tenen un enfocament transversal. A més, en aquest punt es fa referència a les competències treballades, desglossant-les per cada una de les dimensions que apareixen al Currículum d'Educació Primària⁵.
- d) **Objectius d'aprenentatge:** Es desglossen els objectius que es pretenen aconseguir amb l'aplicació de la unitat de programació.

⁵ DECRET 119/2015, de 23 de juny, d'ordenació dels ensenyaments de l'educació primària.

e) **Continguts:** Àrea per àrea es desglossen els continguts curriculars propis de l'etapa que es treballen.

f) **Criteris d'avaluació:** En relació amb els objectius d'aprenentatge que es formulen, i partint del Currículum d'Educació Primària, s'exposen els criteris d'avaluació de la unitat.

g) **Metodologia**

Es parteix d'una metodologia participativa i operativa. El mateix alumnat s'implicarà en la construcció, gestió de tècniques i obtenció de resultats del seu procés d'aprenentatge i es promourà, en la mesura que sigui possible, els espais d'interacció entre iguals. Per fer una aproximació a la cultura gitana s'ha de comptar amb tot el coneixement previ i les experiències significatives dels nens i nenes i afavorir la interpretació col·lectiva a través del diàleg. En aquest sentit, recomanem que en totes les activitats on es treballi en grup, es disposi l'aula en grups interactius,⁶ per tal d'afavorir aquesta riquesa d'interaccions que promouen l'aprenentatge. El Pla integral del poble gitano del Departament de Treball, Afers Socials i Famílies pot dur a terme formació per a la implementació d'aquesta acció amb alumnat gitano si així ho consideres el centre que rep aquestes unitats.

El desenvolupament d'activitats pràctiques i teòriques es retroalimentarà perquè l'alumnat aconseguixi assolir el nou coneixement amb èxit.

- **Organització- tipologia de les activitats:** En aquest apartat es precisa el tipus d'agrupament que es requereix i les activitats d'avaluació previstes.
- **Materials i recursos:** Llistat del material i dels recursos necessaris per al desenvolupament de la UD.
- **Desenvolupament de les activitats:** En aquest apartat es concreta, sessió a sessió, el desplegament de les activitats. Totes les Unitats Didàctiques compten amb activitats de contextualització, de desenvolupament i de síntesi.

h) **ANNEXOS:** En aquest últim apartat s'adjuntaran les fitxes de treball, les fitxes de correcció, les rúbriques d'autoavaluació i d'avaluació docent i tot aquell material imprès que requereixi el desenvolupament de la Unitat Didàctica.

ENLLAÇOS D'INTERÈS

---

⁶ Per saber com s'organitza l'aula en Grups Interactius, veure el següent enllaç: <http://utopiadream.info/ca/wp-content/uploads/2010/11/GRUPS-INTERACTIUS-formaci%C3%B3.pdf>

Pla Integral del Poble Gitano de Catalunya. Departament de Treball, Afers Socials i Famílies.

http://treballiaferssocials.gencat.cat/ca/ambits_tematics/accio_comunitaria_i_voluntariat/accio_comunitaria/poble-gitano/pla-integral/2017-2020/

Departament de Treball, Afers Socials i Famílies (2016). 600 anys del Poble Gitano a Catalunya. Un poble dins un país.

http://treballiaferssocials.gencat.cat/ca/ambits_tematics/accio_comunitaria_i_voluntariat/accio_comunitaria/poble-gitano/600-anys-del-poble-gitano-a-catalunya/

Museu virtual del Poble Gitano a Catalunya

<http://www.museuvirtualgitano.cat/>

European Roma Rights Centre, ERRC

www.errc.org/

European Roma Information Office, ERIO

www.erionet.eu/

European Roma Institute - Open Society Foundations

<https://www.opensocietyfoundations.org/publications/european-roma-institute>

EU and Roma - European Commission

http://ec.europa.eu/justice/discrimination/roma/index_en.htm

Roma | European Union Agency for Fundamental Rights

<http://fra.europa.eu/en/theme/roma>

ERGO NETWORK

www.ergonetwork.org/

Federació d'Associacions Gitanes de Catalunya

<http://www.fagic.org/>

Unión Romani

<http://www.unionromani.org/>

Fundación Secretariado Gitano

<https://www.gitanos.org/>

Fundació Privada Pere Closa

<http://www.fundaciopereclosa.org/>

Xarxa universitària Gitana de Catalunya, CampusRom

<http://www.campusrom.org>

Associació Gitana de Dones, Drom Kotar Mestipen

<http://dromkotar.org/>

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Agència Europea de Drets Fonamentals (2012). *The situation of Roma in 11 EU Member States. Survey results at a glance*. Estrasburg: UNDP & EU-FRA.

Comissió Europea. (2011). Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. An EU Framework for National Roma Integration Strategies up to 2020. Brussel·les, 5-4-2011. COM (2011), 173 final.

Flecha, R. (Ed.) (2015). *Successful educational actions for inclusion and social cohesion in Europe*. Barcelona: Springer.

Generalitat de Catalunya (2004). *Pla per a la llengua i la cohesió social*. Departament d'Educació. Barcelona.

Generalitat de Catalunya (2006). *Estatut d'autonomia de Catalunya 2006*. Entitat autònoma del Diari oficial i de publicacions. Barcelona.

Generalitat de Catalunya (2009). "Llei 12/2009, del 10 de juliol, d'Educació de Catalunya" a *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 5422. Barcelona.

Generalitat de Catalunya (2010). "Llei 14/2010, del 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència" a *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 5641. Barcelona.

Generalitat de Catalunya (2011). *Projecte promoció escolar del poble gitano a Catalunya*. Departament d'Ensenyament, Secretaria de Polítiques Educatives, Subdirecció General de Llengües i Entorn.

Generalitat de Catalunya (2014). *III Pla Integral del Poble Gitano de Catalunya 2014-2016*. Departament de Governació i Administracions Públiques, Secretaria d'Acció Ciutadana. Barcelona.

Generalitat de Catalunya (2015). "DECRET 119/2015, de 23 de juny, d'ordenació dels ensenyaments de l'educació primària" a *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm 6900. Barcelona.

Macías-Aranda, F. (2017). *Contribuciones del Pueblo Gitano para luchar contra la Pobreza y el Antigitanismo a través de su participación en Actuaciones Educativas de Éxito*. Universitat de Barcelona.

Ministeri de Sanitat, Serveis Socials i Igualtat. (2014). Estrategia nacional para la inclusión social de la población gitana 2012-2020. Plan operativo 2014-2016. Madrid, MSSSI.

Sánchez, M., Fernández, M., García, R., Oliver, E. & Sordé, T. (2010). "ROM-IN: participació de la joventut gitana en la inclusió social. La participació de la joventut gitana a Catalunya" a *e-quaderns*, núm. 8. Generalitat de Catalunya.

Santiago, C., & Maya, O. (2012). *Segregación escolar del alumnado gitano en España*. Córdoba: Federación Nacional de Asociaciones de Mujeres Gitanas KAMIRA & Fundación Mario Maya.

Vargas, J., & Gómez, J. (2003). Why Romà do not like mainstream schools: Voices of a people without territory. *Harvard Educational Review*, 73(4), 559–590.

Zapata, R. (2004). "Polítiques d'acomodació o de gestió de les zones públiques d'interacció entre immigrants i ciutadania" a *Migrainfo Butlletí d'immigració i ciutadania*, núm. 13; 8-10.